

Akademie výtvarných umění v Praze

Magisterský studijní program Výtvarná umění (akademický)
Ateliér Grafika II

DIPLOMOVÁ PRÁCE

KDO JE NA SVĚTĚ NEJKRÁSNĚJŠÍ?

WHO IS THE MOST BEAUTIFULL IN THE WORLD?

Vypracovala: Adéla Strnadová
Vedoucí diplomové práce: Vladimír Kokolia
Oponent: Igor Korpaczewski

Akademický rok 2024/2025

Moje matka si vždy přála, abych ji jednou namalovala. Pokaždé jsem to odmítala s tím, že je pro malbu příliš „dokonalá“ (Líbila by se jí vůbec podoba, kterou bych jí dala na plátně? Líbilo by se jí, jak ji vidím?).

Toto téma - otázka dvojího pohledu – pohledu, který na ni upírám a skrze který doufá, že se objeví taková, jaká skutečně je, a pohledu, který upírám na ženu, která mě přivedla na svět, skrze nějž pravděpodobně toužím objevit něco o sobě samé. Já promítnutá do starší, já stojící mezi ní a mnou, já osvobozená od vnějších zdání a zrozená skrze malířský akt. Tímto tématem se pro mě otevírá otázka vnímání krásy dvěma generacemi. Je tu způsob, jakým moje matka prožívá postupné stárnutí a fyziologické proměny svého těla, což ovlivňuje její vztah k sobě samé. Je tu střet dvou generačních představ o kráse. Krása, které věří moje matka – kanonická krása módních časopisů – a krása tak, jak ji vnímá moje generace, kde se žena postupně osvobozuje z pout, jež ji svazovala po celá staletí, a přijímá známky času.

Dokáže malba zachytit tento rozdíl ve vnímání? Může moje matka změnit pohled na sebe a na mě tím, že se uvidí v mé malbě?

V roce 2024, během zimního semestru, jsem vystavila sérii analogových fotografií pořízených ve fotoautomatu. V jedné minisérii byl vidět můj obnažený hrudník, bez obličejů. Moje spolužačky se před těmito snímky zastavily a komentovaly vzhled mého poprsí. Pohled na moje tělo mě okamžitě přivedl na myšlenku mé matky a toho, jak se sama uzavírá do ideálů krásy, které jí neumožňují vnímat krásu jinak. Přemýšlela jsem o tom, že právě kvůli těmto ideálům si před několika lety nechala chirurgicky upravit poprsí. Pokaždé, když mě vidí nahou, neodpustí si poznámku o vzhledu mých prsou. Připadají jí povadlá, příliš měkká, a uklidňuje mě (nebo spíš samu sebe) tím, že mi říká, že i já si jednou můžu nechat prsa upravit, aby byla pevná, plná, symetrická, univerzální... Tento „vzkaz“ jen ukazuje, jak rozdílně vnímáme krásu těla, a zároveň jak málo si ona uvědomuje tuto odlišnost pohledu.

Poznámky mých spolužaček mě přivedly na myšlenku mé diplomové práce – střetu dvou generačních pohledů na krásu: na jedné straně strachu z plynutí času, na druhé jeho přijetí. A přitom se zdá, že tělo mé matky zůstává vůči času a jeho opotřebení netečné. V padesáti letech by mohla působit jako mladá žena. Na první pohled. Ale jakmile se pohled začne soustředit na detaily, objeví se skrytá, zákeřná práce času. Představuji si obrazy, které by byly na první pohled snadno přístupné, ale při detailnějším bádání, bychom odkrývali podstatu věci. A abych diváka vedla, izoluji v samostatných obrazech některé detaily: její umělé vlasy, které jí vypadávají, a moje vlastní, které jsem si ostříhala na důkaz rebelie, odporu vůči vkusu mojí matky. Tím doufám, že donutím diváka podívat se na portréty pozorněji, aby si všiml znaků času, proti nimž plastická chirurgie a drobné úpravy nic nezmůžou.

Vlasy jsou důležitým prvkem naší identity, prozrazují nám mnohé o osobnosti a jejím postavení ve společnosti. V různých kulturách je vnímáme jako něco luxusního, ženského, sexuálně přitažlivého.

V jiném projektu, fotografickém, jsem se tématem srovnávání zabývala nepřímou – dlouhodobý projekt autoportrétů v analogových foto kabinkách. V předchozí sérii *Dvojníci*, sérii maleb, jsem malovala autoportréty zdvojené pomocí zrcadla. Zrcadlo hraje v mé práci klíčovou roli. Vidíme v něm svůj

odraz, ale je to také každodenní nástroj zkrášlování. Zrcadlo je místem iluze, které mi umožňuje přístup k iluzi vlastního já.

Merleau-Ponty:

„Přelud zrcadla je stále v patách mé tělesnosti a naráz veškeré neviditelné mého těla může obestřít jiná těla, která vidím. Moje tělo může napříště zahrnout výseče, jež jsem převzal od jiných lidí, jako zase moje substance přechází na jiné lidi. Říkáme pak, že člověk je zrcadlem pro člověka. Pokud jde o zrcadlo, je to nástroj univerzální magie, který mění věci v podívanou a podívanou ve věci, mne mění v druhého a druhého mění ve mne.“

MERLEAU-PONTY, Maurice. Oko a duch: teorie a texty. Praha: Obelisk, 1971, 156 s.

Z toho vyplývá, že nikdy nemáme možnost přesně zachytit to, čím jsme. V zrcadle se zdvojujeme, a protože jsme stále v pohybu a vidíme se pouze z jednoho úhlu, vytváříme syntézu toho, co jsme, skrze mozaiku našich odrazů. A zároveň nás obraz v zrcadle (obraz na plátně?) pozoruje.

Rozhodnutím namalovat svou matku se zároveň stávám tím „druhým“, v jehož tváři ona hledá svůj vlastní odraz, a dialekticky se ona stává tím „druhým“, skrze kterého se snažím poznat sebe samu jako odlišnost, jako proměnu. Já sama se stávám projekcí. Ale tato vztahovost je dialektická – moje matka se stává obrazem toho, čím jsem nebo čím budu.

Moje matka se jmenuje Eva. Její biblické jméno odkazuje na první ženu stvořenou Bohem. Podle Starého zákona byla Eva stvořena z Adamova žebra. Velký portrét její mladé tváře vyvolává dojem zakázaného ovoce, kterého bychom se chtěli dotknout, ale nemůžeme. Její pohled přitahuje, provokuje, ale její ruce říkají opak. Obraz je téměř posvátný: má hladkou, dokonalou pleť, upravenou jako barokní Madony.

Jiná interpretace tohoto portréту by mohla vést k Medúze. Eva by pak měla místo vlasů hady a místo rukou křídla.

Ovidius:

„Ta bývala proslulá krásou, mnohý nápadník k ní své naděje, budící závist, upínal; v celé té kráse však nejvíce budily podiv vlasy — já mluvil s kýmsi, jenž říkal, že prý ji viděl. Neptún, vladař moře, prý v Minervy chrámě tu dívku zneuctil. Odvrátil bohyně tvář a cudná svá líce zakryla aigidou svou, a chtějíc ten poklesek ztrestat, oné Gorgony vlas hned v ohyždné změnila hady. Ještě i dnes, by děsila odpůrce užaslé hrůzou, mívá na prsou hady, jež stvořila, panenská Pallas.“

OVIDIUS NASO, Publius. Proměny: Edice Poezie [online] Praha: Městská knihovna v Praze, 2022, 475 s. ISBN 978-80-274-3046-8 (prc)

Krása je zároveň smyslná a přitažlivá, ale především představuje moc. Moc svádět, ale i moc trestat, ničit. Tento protiklad rezonuje i s dvojznačností boje proti stárnutí. Má matka je zároveň mladá i poznamenaná věkem, krásná i nebezpečně krásná. Toto panování rozporů je evokací barokního umění a dialektického napětí mezi krásou a groteskou, mezi nádherou a tragédií.

Malba

Ve své práci se odkazuji na klasickou malbu a tradiční postupy přípravy plátna. Podklad si připravuji sama – nanáším křídový podklad, který je méně škodlivý než akrylátový. Třídenní fáze přípravy plátna je pro mě zásadní: dopředu si promítám na vznikající plátno nový obraz a umožňuje mi postupně navázat vztah s budoucím dílem.

Už během prvního ročníku jsem zkoušela různé malířské a grafické techniky. Nakonec jsem se vzdala akrylu a už několik let maluji olejem, který ředím makovým olejem – je šetrnější k životnímu prostředí a nežloutne.

Portrét se stal mým hlavním tématem. Vnímám portrétování jako způsob, jak se přiblížit lidem, kteří mě zajímají. Tento malířský akt jako nástroj setkání nabyl zásadního významu už v prvním ročníku, v době, kdy jsem se chtěla sblížit s rodinou ex-partnera. Bylo pro mě klíčové nemalovat podle fotografií, a být přímo v kontaktu. Při portrétování je pro mě důležité z části zapomenout na malířský styl a přizpůsobit malbu konkrétní osobě a dané situaci. Tento způsob přemýšlení jsem si převzala z mého domovského ateliéru.

V prvních letech studia mě zasáhla pandemie koronaviru. Izolace mi znemožnila pracovat ve škole. Malovala jsem doma na malých formátech. Při uvolnění podmínek, jsem přešla na větší formáty a začala portrétovat spolužáky, kteří měli více času, než členové pracující rodiny.

I tito modelové však byli závislí na vnějších okolnostech. Tak jsem se dostala k autoportrétu – ne z potřeby hledat sebe sama, alespoň zpočátku ne, ale protože jsem byla nejdostupnějším modelem. Mohla jsem tak využít svou vlastní dostupnost a malovat podle svých momentálních dispozic. Postupem času jsem začala chápat proces vytváření autoportrétu jako dokumentární linku mé osobnosti, která se neustále mění. Ve čtvrtém ročníku jsem pracovala se zrcadlem a namalovala jsem několik portrétů svého odrazu, čímž vznikla série nazvaná Dvojníci.

Tehdy jsem si uvědomila, že mě zajímá téma podobnosti a rozdílnosti – které bylo už dříve v náznacích přítomné v práci o „druhé rodině“.

Jedním z mých hlavních inspiračních zdrojů je Velázquez, zejména jeho nadčasové portréty. Ustavičně portrétoval španělský dvůr a vytvořil tak jedinečný dokument o králi Filipu IV. Pravděpodobně pracoval přímo s živými modely a ne pouze se skicou, maloval prázdná pozadí, která však zobrazovala prostor. Tyto principy jsou mi blízké: trávím s modely čas, volím minimalistická pozadí a mé portréty působí jako vytržené ze skutečnosti, čímž vzniká napětí. V obraze „Já a moje matka“ jsem vytvořila imaginární prostor z reflexních ploch. Jako divák nechápeme danou situaci, ale můžeme pochopit, že se možná jedná o odraz v zrcadle. Moje matka sleduje své nahé tělo v odraze zrcadla a já tomu přihlížím. Jsem součástí zrcadla nebo stojím na stejné úrovni jako moje matka?

V rámci českého umění jsou pro mě velkou inspirací Igor Korpaczewski, Daniel Balabán a Jan Merta. Ze zahraničních autorů mě oslovují díla Marlene Dumas, Luciana Freuda a Marie Lassnig.

Proces práce

Na počátku bylo těžké najít společné pochopení. Moje matka nikdy nebyla přímo u procesu malby. Pár měsíců před diplomovou prací jsem ji fotila. Měla strach, že nebude vypadat dobře, a zpočátku to odmítala. Před focením se pečlivě připravovala.

Rituál focení se opakoval při každé návštěvě. Po sléze jsem hledala ve snímcích klíč pro budoucí obrazy. Nakonec jsem je odmítala použít jako přímý zdroj pro malbu (až na jednu výjimku).

Ostych za čas zmizel. Přestala se upravovat. Uvědomila jsem si, že tato příprava ji uvedla do procesu malby. Krátce přijížděla za mnou a zůstávala v mém ateliéru. Pózovala 8 hodin denně před zrcadlem s přestávkami. Bylo to pro ni vyčerpávající a nakonec přiznala, že je to mnohem náročnější, než si myslela.

Když viděla první portrét, ukázala mi kriticky, co bych měla opravit, aby vypadala lépe. Ale nakonec, když spatřila svou nenalíčenou tvář na plátně, prohlásila, že je krásná i bez make-upu.

Tato reakce mě překvapila. Konečně si byla jistá sama sebou natolik, že se odvážíla vyjít "přirozená". Samozřejmě to netrvalo dlouho. Brzy se vrátila ke svým starým návykům. Nicméně práce, kterou jsme spolu udělaly otevřela trhlinu, skrze kterou získala nový pohled na sebe samu.

